

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o stave a úrovni pedagogického riadenia, procesu a podmienok výchovy a vzdelávania v špeciálnej základnej škole v SR v školskom roku 2007/2008

Inšpekčná úloha sa plnila v súlade s Plánom inšpekčnej činnosti v školskom roku 2007/2008 s cieľom zistiť stav a úroveň pedagogického riadenia, procesu a podmienok výchovy a vzdelávania v základnej škole (ZŠ) a špeciálnej základnej škole (ŠZŠ) pre žiakov so zrakovým, sluchovým a telesným postihnutím, pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, v ŠZŠ pre žiakov s mentálnym postihnutím a v ZŠ a ŠZŠ pri zdravotníckom zariadení (ZZ). Komplexné inšpekcie sa vykonali v **6 ZŠ** a **17 ŠZŠ**, čo predstavuje **7,89 %** zo siete špeciálnych ZŠ a **8,5 %** zo siete ŠZŠ. Kontrola sa uskutočnila v **19 štátnych** a **4 neštátnych školách** (2 cirkevných a 2 súkromných). Zo ZŠ 1 bola pre žiakov so zrakovým postihnutím (ZP), 2 pre žiakov so sluchovým postihnutím (SP), 3 pri ZZ, 13 ŠZŠ pre žiakov s mentálnym postihnutím, 1 ŠZŠ pre žiakov s mentálnym a zrakovým postihnutím. 6 škôl bolo internátnych (3 ZŠ, 3 ŠZŠ), pri 9 školách (3 ZŠ, 6 ŠZŠ) zriadili špeciálnopedagogickú poradňu (ŠPP). Vcelku sa vykonalo v ZŠ **87** hospitácií (31 na 1. stupni, 56 na 2. stupni) a v ŠZŠ **251** hospitácií (120 na 1. stupni, 131 na 2. stupni).

Zo ZŠ **1** škola bola hodnotená ako veľmi dobrá, **1** ako dobrá, **4** ako priemerné. Zo ŠZŠ **10** bolo hodnotených ako dobrých, **6** ako priemerných a **1** ako málo vyhovujúca.

Priebeh a výsledky výchovy a vzdelávania

Spoločným znakom vyučovania v **ZŠ pre SP** bola dobrá organizácia vyučovania s optimálnou frekvenciou priamej a samostatnej práce, vhodné špeciálnopedagogické metódy a postupy, usmerňovaná a kontrolovaná samostatná činnosť žiakov, primeranosť nárokov s rešpektovaním individuálneho tempa ich práce. Vyučovanie v **ZŠ pri ZZ** charakterizoval individuálny prístup učiteľov k žiakom, motivačný spôsob hodnotenia, povzbudzovanie a podnecovanie záujmu o učenie, dôveryhodná atmosféra na vyučovaní. V **ZŠ a ŠZŠ pre ZP** sa rešpektovali potreby žiakov so zrakovým postihnutím, prevládala individuálny prístup, výrazná motivácia, striedanie foriem a metód práce, dobre zabezpečená spätná väzba. Motorické zručnosti žiakov sa rozvíjali na dosiahnutie čo najvyššieho stupňa mobility. Pre výchovno-vzdelávací proces v **ŠZŠ** bolo typické rešpektovanie individuálnych osobitostí žiakov podľa stupňa a charakteru postihnutia, individuálny prístup, premyslená organizácia vyučovacích hodín s dodržiavaním špeciálnopedagogických zásad, využitím účinných metód, foriem práce a didaktických pomôcok. Práca asistentov učiteľa významnou mierou prispievala k efektívnemu priebehu vyučovania, zameriavala sa na žiakov s ťažším postihnutím (B, C variant), ktorí vyžadovali pomalšie pracovné tempo a individuálne precvičovanie a opakovanie učiva. Výchovno-vzdelávací proces v triedach pre **žakov s autizmom** sa uskutočňoval v štruktúrovane upravených triedach s pracovnými kútmi pre samostatnú a spoločnú činnosť žiakov a na oddych s uplatnením metód TEACCH programu. Vyučovanie sa realizovalo v blokoch podľa pevne stanoveného rozvrhu hodín. Charakteristická bola dôslednosť a pravidelnosť pri vykonávaní každodenných činností, využitie svojpomocne zhotovených učebných pomôcok. Vzdelávanie v triedach so **spojenými ročníkmi** vyžadovalo zadávanie samostatnej práce prostredníctvom učebných pomôcok zhotovených učiteľmi. Ich využívanie prevažovalo nad používaním didaktických a technických pomôcok.

Nedostatkom vo výchovno-vzdelávacom procese v niektorých ZŠ a ŠZŠ bol prevládajúci výklad učiteľov, nedostatok aktívneho učenia sa žiakov, nezariadenie relaxačných prestávok, nevyužitie učebných a kompenzačných pomôcok, nedôsledné uplatňovanie spätnej väzby, komunikácia a interakcia učiteľ – žiak nezodpovedala mentálnym a vekovým osobitostiam žiakov, nedôsledná kontrola žiackych prác, nepostačujúca motivácia, časové straty na začiatku a konci vyučovacích hodín.

1. stupeň

V **ZŠ** sa v predmete **slovenský jazyk a literatúra** kládol dôraz na individuálne vzdelávanie žiakov, rozvoj vyjadrovacích schopností a grafomotorických zručností. Realizácia výchovno-vzdelávacieho procesu celkove bola dobrá. Špecifickým zistením v ZŠ pre SP bol vhodne rozvíjaný rečový prejav žiakov prostredníctvom činností, dialógov, dramatizácie. V **ŠZŠ** bola interakcia, kooperácia a komunikácia učiteľ - žiak väčšinou na dobrej úrovni, vedomosti a zručnosti žiakov boli priemerné. Žiačka so ZP a s autizmom mala problém pretlmočiť zvukové vnemy hmatom, pracovala len s pomocou asistentky. Vyučovacie procesy v **ŠZŠ** celkove boli priemerné.

V **maďarskom jazyku a literatúre** v **ŠZŠ** bola premyslená organizácia práce so zadávaním zaujímavých alebo diferencovaných úloh, s účelným využívaním didaktických prostriedkov. Učitelia striedali priamu a nepriamu činnosť žiakov, umožnili im pracovať individuálnym tempom, prezentovať svoju prácu. Malý dôraz kládli na hodnotenie žiackej činnosti. Žiaci boli aktívni, ich verbálna a grafická komunikácia bola dobrá, vzdelávacie výsledky priemerné. Kvalita vyučovania bola na dobrej úrovni.

V **matematike** bola v ZŠ a ŠZŠ príznačná dobrá spolupráca, individuálny prístup a diferencovaná činnosť podľa schopností žiakov. Dobrá atmosféra vyučovacích hodín bola prínosom. V ZŠ bolo vyučovanie na dobrej úrovni, výber metód a foriem práce sa prispôboval druhu postihnutia. V **ŠZŠ** vyučovanie dosiahlo priemer. Pri vzdelávaní žiakov B variantu dominovala názornosť. Prevládalo kladné, motivujúce hodnotenie, sebahodnotenie absentovalo. Menej sa využívali špeciálne metódy na korekciu nedostatkov, motiváciu, striedanie činností, miestami prevládala monológia učiteľa a klasický výklad učiva. Vedomosti, zručnosti a vzdelávacie výsledky žiakov ZŠ a ŠZŠ boli zväčša priemerné.

Na vyučovacích hodinách **prvouky, prírodovedy a vlastivedy** v ZŠ boli činnosť učiteľov a nimi vytvorené podmienky prevažne dobré, poznatky žiakov priemerné. Žiaci využívali praktické skúsenosti v kombinácii s prvkami environmentálnej výchovy, rozvíjalo sa u nich čítanie s porozumením. Efektívnosť činnosti žiakov znižovalo neprispôsobenie úloh rozdielom v ich schopnostiach, vedomostiach a zručnostiach. V ZŠ pre SP prostredníctvom zážitkového učenia a vytváraním modelových situácií rozvíjali prosociálne správanie.

Pre hodiny **pracovného vyučovania** v ZŠ pri ZZ a v **ŠZŠ** bola charakteristická dobrá úroveň vyučovania. Nechýbala motivácia, spätná väzba, názorné ukážky, relaxačné prestávky, metódy a formy práce zohľadňujúce druh a stupeň postihnutia. Povzbudzovaním a pochvalou udržiavali učitelia pozornosť žiakov, podnecovali ich vytrvalosť. Samostatnosť a stupeň osvojenia praktických zručností mladších žiakov v ŠZŠ bola priemerná, u starších dobrá. Pozornosť žiakov s autizmom bola na rozdielnej úrovni, rovnako ako ich výsledky práce, žiaci sa rýchle unavili.

Vyučovanie **výchovných predmetov** v ZŠ bolo lepšie ako v ŠZŠ. V ZŠ (hudobná, výtvarná výchova) prevládala výrazná motivácia, premyslená organizácia práce, diferencovaný prístup, dobrá pracovná atmosféra. Žiaci boli aktívni, záujem podnietila aj práca s LEGO DACTA. V **ŠZŠ** (hudobná, výtvarná, telesná výchova) boli žiaci motivovaní striedaním činností, prejavovali radosť z vykonávaných aktivít. Stupeň ich návykov, zručností a schopností bol priemerný. Žiaci vzdelávaní v C variante sa zameriavali na precvičovanie hrubej motoriky. V niektorých školách nedodržiavali psychohygienické požiadavky, pri hodnotení žiakov chýbali motivačné prvky.

Vyučovanie **špeciálnych predmetov** vo všetkých typoch špeciálnych škôl bolo na dobrej úrovni. Pri vyučovaní **individuálnej logopedickej starostlivosti** v ZŠ pre SP sa logopedická intervencia realizovala individuálne so žiakom v samostatnej miestnosti. Využívané metódy a postupy boli primerané veku a diagnóze, viedli k zmierneniu narušených komunikačných schopností žiakov. V predmete **individuálna tyflopédická starostlivosť** sa učitelia sústreďovali na oblasť osobnej hygieny, starostlivosti o zovňajšok, získavanie intelektuálnych návykov, kompenzačných a pracovných zručností, činnosti, pri ktorých mali žiaci so zrakovým postihnutím problémy. V rámci **priestorovej orientácie** rozvíjali motorické zručnosti žiakov s cieľom dosiahnuť čo najvyšší stupeň mobility. Poznávanie a overovanie skutočností prostredníctvom hmatového a sluchového vnímania bolo oveľa pomalšie ako poznávanie zrakom, preto žiakov viedli k diferenciacii podstatných a vedľajších znakov, podnecovali ich k samostatnosti a tvorivosti.

Činnosť učiteľov vyučujúcich špeciálne predmety v ZŠ dosiahla veľmi dobrú úroveň. V **ŠZŠ (individuálna logopedická starostlivosť, individuálne logopedické cvičenia, rečová výchova)** učitelia pracovali so žiakmi v triede alebo individuálne v logopedickej učebni. Využívali dostatok pomôcok, počítačový program na zlepšovanie slovnjej zásoby. Striedaním činnosti podnecovali a rozvíjali komunikačné zručnosti žiakov. Žiaci mali o vyučovanie záujem, spolupracovali s učiteľmi počas celej hodiny.

2. stupeň

Vyučovanie **slovenského jazyka a literatúry** v ZŠ aj v ŠZŠ bolo priemerné. Pozitívom v ZŠ bola úvodná a priebežná motivácia, aktivita žiakov, voľba metód a foriem práce, priaznivá atmosféra. Napriek dobre vytvoreným podmienkam vyučovania žiaci dosiahli priemerné vzdelávacie výsledky. V ŠZŠ sa striedalo frontálne vyučovanie s výkladom, skupinová práca a samostatná činnosť žiakov. Pozornosť sa venovala rozvoju komunikačných zručností. Hodnotenie žiakov bolo objektívne, väčšinou slovné. Metódy a formy práce v triedach s vyučovacím jazykom maďarským sa opierali o praktické skúsenosti žiakov, dramatizáciu, rozširovanie slovnjej zásoby s dôrazom na správnu výslovnosť, použili nové netradičné formy práce. Vhodne využívali svojpomocne zhotovené učebné pomôcky. Na niektorých hodinách chýbala spätná väzba, individuálny prístup, záverečné hodnotenie, sebahodnotenie žiakov, odpovede žiakov na otázky boli prevažne jednoslovné, s chybami vo vyjadrovaní.

V ZŠ pri ZZ sa na 1 vyučovacej hodine vyučovali súčasne 3 **cudzí jazyky** (anglický, nemecký, ruský jazyk) málo vyhovujúcim spôsobom, bez použitia didaktických prostriedkov, aktivita žiakov sa zabezpečila len pri výučbe anglického jazyka.

Vyučovací proces v predmete **matematika** bol celkovo na priemernej úrovni. Prínosom v ZŠ bol individuálny prístup, využitie vhodných foriem vyučovania, usmerňovaná samostatná práca a zvládnutie základného učiva všetkými žiakmi. Negatívnym zistením bolo málo diferencované vyučovanie, neefektívne využitie vyučovacieho času a nedostatočný priestor na činnosť žiakov. Kompenzačné prostriedky a špeciálne metódy sa nevyužívali. V ŠZŠ prevládal klasický spôsob vyučovania, frontálna činnosť, metódy a formy práce zodpovedajúce mentálnej úrovni žiakov, podnetná komunikácia a sústavné podnecovanie žiakov k činnosti. Ojedinele nemali žiaci vytvorený priestor pre aktívnu prácu, zadávali sa im nenáročné úlohy. Úroveň vedomostí, zručností a schopností žiakov bola prevažne priemerná.

V ZŠ v **prírodovedných predmetoch** (fyzika, prírodopis, chémia) sa učitelia pri vyvodzovaní učiva opierali o praktické skúsenosti a poznatky žiakov, využívali tradičné učebné pomôcky. Aktivita žiakov a záujem o učenie boli na hodinách fyziky a prírodopisu dobré, priemerné na vyučovacích hodinách chémie. Chýbala praktická aplikácia teoretických poznatkov, využívanie odbornej terminológie.

Pri vyučovaní **zemepisu** v ZŠ učitelia využívali frontálnu a individuálnu formu práce, učebné pomôcky, uplatňovali spätnú väzbu. Žiaci boli pozorní, aktívni, zruční pri práci s mapou, reagovali na podnety. Verbálna komunikácia vo vzťahu k predmetu, vedomosti, zručnosti a vzdelávacie výsledky žiakov boli dobré.

Na vyučovacích hodinách **dejepisu** v ZŠ učitelia uplatňovali diferenciáciu, individuálny prístup k žiakom, zabezpečili názornosť. Žiakov motivovali, podnecovali ku kultivovanej komunikácii. Príznačná bola dobrá organizácia činnosti, profesionálny prejav učiteľov. Žiaci mali záujem o učenie, boli aktívni, na vyučovacích hodinách si osvojovali pozitívne emocionálne postoje, dostali priestor na vyjadrenie vlastného názoru. Úroveň vyučovania bola dobrá.

Vyučovanie predmetu **pracovné vyučovanie** v ŠZŠ sa uskutočňovalo v odbornej učebni (dielňa, cvičná kuchynka) a v triede. Charakterizovalo ho zadávanie štruktúrovaných úloh rozvíjajúcich jemnú motoriku, zručnosť, vizuálno-motorickú koordináciu, vizuálne vnímanie (spojené s rozlišovaním farieb a veľkosti). Organizácia vyučovacích hodín bola premyslená, dôraz sa kládol na výklad učiva s porozumením, odbornú terminológiu. V praktických činnostiach učitelia žiakov viedli k tvorivosti, presnosti, samostatnosti a vzájomnej spolupráci, ich nedostatky citlivo korigovali. Prínosom bolo zaraďovanie relaxačných prestávok po skončení parciálnych úloh a motivujúce hodnotenie. Vzdelávacie výsledky žiakov boli dobré.

Vyučovanie **špeciálnych predmetov** bolo na dobrej úrovni. V predmetoch **individuálna logopedická starostlivosť, komunikačné zručnosti** v ZŠ bola prínosom realizácia mimo kmeňovej triedy, individuálne s jednotlivými žiakmi, vhodné využitie orofaciálnych, fonačných, korekčných a reedukačných cvičení na rozvoji orálnej reči. Žiaci aktívne spolupracovali, reagovali na motiváciu a stimuláciu. Technické prostriedky, korekčné a kompenzačné pomôcky zvyšovali účinok logopedických intervencií. V predmete **individuálna tyflopédická starostlivosť** boli činnosti učiteľov premyslené, pracovný čas racionálne využitý, prevládala individuálny prístup k žiakom. Výrazná motivácia, striedanie foriem a metód práce a spätná väzba boli zabezpečené. Žiaci prejavovali o učenie záujem, ich emocionálne postoje boli pozitívne ovplyvnené pokojným prístupom učiteľov. V rámci **priestorovej orientácie** sa rozvíjali motorické zručnosti žiakov s cieľom dosiahnuť čo najvyšší stupeň mobility. V ŠZŠ sa v predmete **individuálna logopedická starostlivosť** kládol dôraz na rozvoj artikulačných a komunikačných zručností, hrubej a jemnej motoriky. Aplikáciou vhodných logopedických metód a častým striedaním činností učiteľa nenásilne podnecovali žiakov ku komunikácii. Vládla dobrá atmosféra, žiaci spolupracovali s radosťou. Špecifické činnosti v rámci predmetu (nižší a stredný stupeň variantu C) poukazovali na vysokú profesionalitu učiteľa a schopnosť pracovať individuálne s každým žiakom. V dôsledku precvičovania hrubej motoriky rozličnými formami a metódami s použitím didaktických a kompenzačných pomôcok sa aj žiaci s ťažkým a viacnásobným postihnutím aktívne zapájali do spoločnej činnosti. Evidencia zistených nedostatkov a korekcií komunikačných zručností a intervencií jednotlivých žiakov bola vedená systematicky.

Na vyučovacích hodinách **výchovných predmetov** (hudobná, výtvarná, etická, občianska výchova) v ZŠ prevládala dobrá úvodná motivácia, komunikácia, individuálny prístup, názornosť, realizovali sa vhodné aktivity. Rozvíjalo sa vyjadrenie osobného vzťahu žiakov k okolitému svetu a vlastných názorov k aktuálnym situáciám. Ojedinele neboli žiaci vedení k tvorivosti. V ŠZŠ (hudobná, telesná výchova) v tretine škôl boli metodický postup a organizácia vyučovacích hodín premyslené, prispôbené individuálnym predpokladom žiakov, atmosféra tvorivá, v tretine škôl bol výchovno-vzdelávací proces neefektívny, prostredie nepodnetné, žiaci neaktívni, vyučovacie metódy a formy nezohľadňovali ich mentálnu vyspelosť. Vyučovanie výchovných predmetov v ZŠ bolo lepšie ako v ŠZŠ.

Rozvoj osobnosti žiakov zreteľne ovplyvňovali školské poriadky (ojedinele formálne, neaktualizované a neprispôbené podmienkam školy), rešpektujúce práva a povinnosti žiakov, vytvárajúce predpoklady pre dobré vzťahy medzi žiakmi a pedagógmi. Záujmy žiakov sa rozvíjali v záujmových útvaroch, školskom klube detí a v internáte.

Preventívne a multidisciplinárne aktivity v ZŠ a ŠZŠ boli prevažne dobré. Funkčný systém prevencie drogových závislostí, environmentálnej výchovy a výchovy k manželstvu a rodičovstvu tvoril neoddeliteľnú súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu. Činnosť výchovných poradcov sa zameriavala na prevenciu problémového správania žiakov v súčinnosti so sociálnymi kurátormi a políciou. Pri profesionálnej orientácii spolupracovali s rodičmi, strednými školami, odbornými učilišťami a s poradenskými zariadeniami. **Pri riešení výchovných problémov a zanedbávaní povinnej školskej dochádzky sa postupovalo nedôsledne.** Záujem žiakov ŠZŠ o ďalšie vzdelávanie v odborných učilištiach závisel predovšetkým od finančných možností ich rodín, viac ako polovica žiakov ostala doma, nepokračovala v ďalšom štúdiu.

Žiakom sa ponúkala bohatá ponuka voľnočasových **aktivít**, účasť na súťažiach, výletoch, exkurziách, festivaloch a iných podujatiach. Školy sa zapojili do rôznych programov a projektov, organizovali akadémie, besedy, prednášky, pričom spolupracovali s rôznymi združeniami, organizáciami a nadáciami. Prínosom bolo nadväzovanie kontaktov so školami v zahraničí a prezentácia škôl navonok.

Podmienky výchovy a vzdelávania

Podmienky výchovy a vzdelávania vykazovali výrazné rozdiely.

Personálne podmienky boli v polovici ZŠ priemerné až dobré, v polovici málo vyhovujúce až nevyhovujúce. Odborná a pedagogická spôsobilosť na 1. aj 2. stupni bola celkove priemerná.

Najvyššia (100 %) bola v náboženstve, etickej výchove, špeciálnych a voliteľných predmetoch, u asistenta učiteľa a vychovávateľov v internáte, najnižšia vo výtvarnej výchove a cudzích jazykoch. V 5 ŠZŠ mali veľmi dobré personálne podmienky, v 4 nevyhovujúce, v ostatných priemerné. Odborná a pedagogická spôsobilosť na 1. stupni bola celkovo málo vyhovujúca, na 2. stupni priemerná. Najvyššia (100 %) bola vo vecnom učení, etickej výchove, u vychovávateľov v internáte a v školskom klube detí, najnižšia vo vyučovacom jazyku národnostných menšín. Dôsledkom bolo nevyužívanie inovačných trendov, nedostatok špeciálnopedagogického prístupu k žiakom.

Priestorové podmienky boli v polovici ZŠ veľmi dobré, v polovici dobré až priemerné. Školy mali väčšinou dostatok učební, odborných učební, vonkajšie a vnútorné priestory boli udržiavané, v niektorých bola zabezpečená bezbariérovosť, v priestoroch internátu sa nachádzali herne a klubovne pre žiakov. Priestory väčšiny ŠZŠ boli dobré, v ostatných školách priemerné, v 1 nevyhovujúce. Žiaci mali k dispozícii dobre vybavené počítačové učebne, využívané pri vyučovaní rôznych predmetov. Nedostatkom bolo umiestnenie 1 školy v obytnom bloku, časté presuny medzi triedami sťažujúce vyučovanie, absencia telocvične.

Materiálno-technické vybavenie 1 ZŠ bolo veľmi dobré, 1 dobré, v ostatných školách priemerné. Žiaci v ZŠ pri ZZ používali vlastné učebnice a pracovné zošity, ktoré si priniesli z kmeňovej školy, v prípade potreby im školy poskytovali učebnice z vlastného fondu. V 1 ŠZŠ bolo materiálno-technické vybavenie veľmi dobré, v polovici škôl dobré, v ostatných priemerné. Školám obidvoch typov často chýbali pracovné zošity, niektoré učebnice, školské potreby, kompenzačné pomôcky. Učebné pomôcky boli zastarané (viac sa využívali svojpomocne zhotovené pomôcky), knižničné zbierky s detskou a odbornou literatúrou staršieho vydania sa nedopĺňali o nové tituly. Školský nábytok nezohľadňoval výšku žiakov a bol opotrebovaný. Žiaci so zrakovým postihnutím používali špeciálne pomôcky, mali osvetlenú pracovnú plochu, pracovné náradie bolo označené reliéfmi, braillovým písmom, reflexnými nálepkami a farbami. V neštátnych školách bolo materiálno-technické vybavenie na veľmi dobrej úrovni, moderné, pravidelne sa dopĺňalo, ale zriedka sa využívalo na vyučovaní.

Psychohygienické podmienky v jednotlivých ZŠ boli veľmi dobré až priemerné, v ŠZŠ dobré až priemerné, v 1 nevyhovujúce. Pitný režim bol zabezpečený. Nedostatkom niektorých škôl bolo len čiastočné rešpektovanie psychohygienických zásad tvorby rozvrhu hodín. Pracovné podmienky učiteľov sťažovalo neprepojenie 2 častí budovy školy, absencia zborovne, odchody a príchody žiakov počas vyučovania kvôli poskytovaniu liečebných zákrokov v škole pri ZZ.

Riadenie školy

Koncepcné zámery rozvoja škôl a **ciele** výchovno-vzdelávacieho procesu boli väčšinou na dobrej úrovni, reálne, vychádzali z poslania školy, potrieb regiónu, požiadaviek rodičov, aktuálnych požiadaviek, rešpektovali podmienky školy. Školy sa prispôbovali druhu a stupňu postihnutia žiakov, poskytovali vzdelanie i žiakom s ťažším stupňom postihnutia, s viacnásobným postihnutím a žiakom oslobodeným od povinnosti dochádzať do školy v domácom prostredí a v zariadeniach sociálnej starostlivosti. Koncepcia bola východiskom na vypracovanie plánu školy. Ojedinele koncepcia úplne chýbala, plánovanie bolo len vo všeobecnej rovine, ciele neaktuálne.

Strategické a operatívne plánovanie úloh smerovalo k rozvoju špeciálnych škôl. V jednotlivých školách dosahovalo veľmi dobrú až priemernú úroveň, v 1 ŠZŠ málo vyhovujúcu. Plánovanie bolo väčšinou konkrétne, úlohy termínované, kontrolovateľné, v praxi sa plnili zväčša včas a zodpovedne. Organizácia pracovných porád, zasadnutí pedagogickej rady a metodických orgánov škôl bola z hľadiska frekvencie optimálna, z hľadiska vecnosti, obsahu, kontroly a prijímania záverov menej funkčná. Zápisnice z rokovaní mali niekedy nízku výpovednú hodnotu.

Prevládala funkčná **organizačná štruktúra** škôl rozpracovaná na vlastné podmienky, s účelným delegovaním právomoci a zodpovedností. Činnosť metodických združení a predmetových komisií bola neraz systematická, ale formálna. Organizačný a pracovný poriadok bol vypracovaný a akceptovaný, vnútorný poriadok pre žiakov vychádzal z komplexnej starostlivosti o žiakov s postihnutím, so zapracovaním práv žiakov. Výkon štátnej správy v časti škôl bol v súlade s právnymi normami. Stabilizácia pedagogických zamestnancov, podpora ich

odborného rastu a motivácia k rozširovaniu kvalifikácie boli vo väčšine škôl predpokladom očakávanej kvality výsledkov výchovno-vzdelávacej činnosti. Niektoré školy reagovali na nové vývojové trendy vzdelávania. Existencia zariadení špeciálnopedagogického poradenstva ako súčasť škôl umožňovala realizovať diagnostiku, rediagnostiku a intervencie podľa aktuálnych potrieb žiakov. Nedostatky sa vyskytli v neprítomnosti zástupcu poradenského zariadenia v odbornej komisii, vo vydávaní rozhodnutí, vykonávaní opravných skúšok žiakmi z viacerých predmetov v 1 deň, nevykonaní rediagnostiky počas celej školskej dochádzky, prijatí na diagnostický pobyt len na základe žiadosti rodiča. Prijatím žiakov v hraničnom pásme mentálnej retardácie alebo s vývinovým poruchami učenia s intelektom v norme, či bez stanovenej diagnózy, odborných vyšetrení a odporúčaní poradenského zariadenia do ŠZŠ (v 5 školách v 4 krajoch) sa zamedzilo rozvoju osobnosti žiakov.

Kontrolný systém väčšiny škôl bol plánovitý, funkčný a účinný, zameraný na výchovno-vzdelávaciu činnosť a prevádzku školy. Výsledky hospitačnej činnosti na vyučovacích hodinách sa analyzovali, v riadení sa nevyužili efektívne. Systém hodnotenia žiakov bol prevažne motivujúci, nie vždy v zmysle metodických pokynov. Kritériá na hodnotenie pedagógov sa vypracovali a obvykle plnili. Ojedinele sa o realizovaných kontrolách nevedli písomné záznamy, kritéria hodnotenia učiteľov určil zriaďovateľ, pri súhrnnom hodnotení sa súčasne vyskytlo slovné hodnotenie aj klasifikácia, nezaznamenali sa udelené výchovné opatrenia, vysvedčenia vydali žiakom, ktorí neboli priebežne hodnotení a klasifikovaní a súhrnné hodnotenie nemali zaznamenané v triednom výkaze.

Informačný systém smeroval k žiakom, pedagógom, rodičom, zriaďovateľom a verejnosti. Prístup učiteľov k potrebným informáciám bol zabezpečený, dôverné informácie chránené pred zneužitím. Prenos informácií sa zabezpečoval zriadením webových stránok, vývesnými tabuľami, nástenkami, triednymi aktívmi, organizáciou dní otvorených dverí, návštevami v rodinách žiakov. Prevažovala dobrá spolupráca s inštitúciami (poradenské a zdravotnícke zariadenia, obecné a krajské úrady, odberateľské školy) a so sponzormi. Spolupráca s rodičmi žiakov bola pomerne pravidelná, menší záujem o informácie o dochádzke a prospechu detí mali rodičia zo sociálne znevýhodneného prostredia. Rady škôl boli prevažne funkčné, v 1 ŠZŠ radu školy neustanovili.

Rešpektovali sa **učebné plány** vo všetkých vzdelávacích variantoch podľa stupňa postihnutia žiakov, plnili **učebné osnovy**, pre žiakov s ťažkým a viacnásobným postihnutím sa vypracovali **individuálne vzdelávacie programy**. Vo vyučovacom procese na uplatňovali prvky nadpredmetových učebných osnov.

Pedagogická dokumentácia bola funkčná, viac alebo menej prehľadná, neraz neúplná, viedla sa systematicky, zväčša na vyhovujúcej úrovni, na predpísaných tlačivách. K nedostatkom patrilo používanie nesprávneho názvu školy, opravy nedovoleným spôsobom, nesprávne označovanie ročníkov a tried, neuvádzanie počtu vymeškaných hodín, nezaznačenie výsledkov hodnotenia a klasifikácie v klasifikačných záznamoch.

Všeobecne záväzné a rezortné predpisy sa väčšinou dodržiavali na priemernej úrovni, riaditelia škôl a pedagogickí zamestnanci sa v nich orientovali a s menšími nedostatkami ich aplikovali v praxi. Sťažnosti sa nevyskytli (s výnimkou 1 školy). **Ochrane zdravia a bezpečnosti práce** sa v školách venovala primeraná pozornosť. Dokumentácia sa viedla v zmysle legislatívy, nie vždy bola úplná. Bežné úrazy v škole a v internáte sa správne zaevidovali. Prijaté opatrenia na zníženie frekvencie úrazov a ich príčin sa pravidelne vyhodnocovali.

Záver

Pre priebeh a výsledky výchovy a vzdelávania v špeciálnej ZŠ a ŠZŠ bola typická dobrá organizácia vyučovania, striedanie priamej a samostatnej práce, použitie vhodných špeciálnopedagogických metód a postupov, individuálny prístup učiteľov k žiakom, adekvátnosť nárokov na žiakov podľa stupňa a charakteru postihnutia a rešpektovanie individuálneho tempa ich práce. Učiteľia sa pri vyvodzovaní učiva opierali o praktické skúsenosti a poznatky žiakov. Povzbudzovaním a pochvalou udržiavali ich pozornosť, podnecovali vytrvalosť. Na veľmi dobrej až dobrej úrovni bolo vyučovanie špeciálnych predmetov. Motorické zručnosti žiakov sa rozvíjali na dosiahnutie čo najvyššieho stupňa pohyblivosti. Práca asistentov učiteľa významnou mierou prispievala k dobrému priebehu vyučovania. Výchovno-vzdelávací proces žiakov s autizmom sa

uskutočňoval v upravených podmienkach podľa programu TEACCH. Výučba v triedach so spojenými ročníkmi vyžadovala dobrú organizáciu a pridelovanie samostatnej práce prostredníctvom svojpomocne zhotovených učebných pomôcok. Nedostatkom niektorých škôl bol prevažujúci výklad učiteľov, nedostatok aktivity žiakov a nevyužitie učebných a kompenzačných pomôcok. Záujmy žiakov sa rozvíjali v záujmových útvaroch, školskom klube detí a v internáte. Preventívne a multidisciplinárne aktivity tvorili neoddeliteľnú súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu. Pri riešení výchovných problémov a zanedbávaní povinnej školskej dochádzky sa postupovalo nedôsledne. Záujem žiakov ŠZŠ o ďalšie vzdelávanie v odborných učilištiach závisel predovšetkým od rodinnej situácie. Školy ponúkli žiakom bohatú ponuku aktivít vo voľnom čase, prínosom bola prezentácia škôl navonok.

Podmienky výchovy a vzdelávania poukazovali na výrazné rozdiely. Personálne podmienky boli v polovici ZŠ priemerné až dobré, v polovici málo vyhovujúce až nevyhovujúce. Pretrvávajúcim javom bol nedostatok učiteľov s odbornou spôsobilosťou špeciálna pedagogika. Priestorové podmienky boli hodnotené v polovici ZŠ ako veľmi dobré, v ostatných dobré až priemerné, priestory väčšiny ŠZŠ boli dobré. Žiaci mali väčšinou k dispozícii dobre vybavené počítačové učebne. Školám chýbali pracovné zošity, učebnice, školské potreby a kompenzačné pomôcky. Učebné pomôcky boli zastarané, knižničné zbierky sa nedopĺňali. Nedostatkom niektorých škôl bolo len čiastočné rešpektovanie psychohygienických zásad tvorby rozvrhu hodín.

Koncepcné zámery rozvoja škôl a ciele výchovno-vzdelávacieho procesu boli reálne. Školy poskytovali vzdelávanie aj žiakom s ťažkým stupňom postihnutia, s viacnásobným postihnutím a žiakom oslobodeným od povinnosti dochádzať do školy. Plánovanie bolo väčšinou konkrétne. Prevažovala organizačná štruktúra škôl rozpracovaná na vlastné podmienky, s vhodným delegovaním právomoci a zodpovednosti. Činnosť metodických združení a predmetových komisií bola často formálna. Niektoré školy reagovali na nové vývojové trendy vzdelávania. Existencia zariadení špeciálnopedagogického poradenstva ako súčasť škôl umožňovala realizovať diagnostiku, rediagnostiku a intervencie podľa potrieb žiakov. Negatívnym javom v ŠZŠ bolo prijatie a vzdelávanie žiakov s intelektom v norme alebo bez stanovenej diagnózy. Kontrolný systém väčšiny škôl bol funkčný, prístup učiteľov k informáciám zabezpečený. Rešpektovali sa učebné plány, plnili učebné osnovy, vypracúvali individuálne vzdelávacie programy pre žiakov s ťažkým postihnutím. Pedagogická dokumentácia bola často neúplná. Všeobecne záväzné a rezortné predpisy sa dodržiavali na priemernej úrovni.

Výrazné pozitívne zistenia

- vyučovanie špeciálnych predmetov a občianskej výchovy
- diferenciacia a individuálny prístup k žiakom rešpektujúci druh a stupeň postihnutia
- prezentácia škôl na verejnosti

Oblasti vyžadujúce zlepšenie

- pedagogická a odborná spôsobilosť učiteľov niektorých škôl
- funkčnosť metodických orgánov
- zastarané materiálno-technické vybavenie škôl

Smerovanie vývoja

- v ŠZŠ pre žiakov s mentálnym postihnutím znižovanie počtu žiakov vzdelávaných podľa variantu A z dôvodu ich integrácie do ZŠ, poskytovanie vzdelávania stále vyššiemu počtu žiakov s ťažkým mentálnym postihnutím a s viacnásobným postihnutím vzdelávaných podľa variantu B a C, vyžadujúcich rôzne druhy úprav podmienok vzdelávania
- v školách pre žiakov so sluchovým postihnutím znižovanie počtu žiakov z dôvodu zavádzania kochleárných implantátov a integrácie žiakov s ľahším sluchovým postihnutím do ZŠ, zvyšovanie počtu žiakov so stredným a ťažkým stupňom sluchového postihnutia, kladúcich zvýšené nároky na učiteľov pri zabezpečení individuálneho rozvoja každého žiaka
- zvyšovanie počtu nešťátnych škôl

- zlučovanie jednotlivých špeciálnych škôl, vytváranie spojených škôl s väčším počtom organizačných zložiek
- nedostatok učiteľov s odbornou spôsobilosťou špeciálna pedagogika pre nezaujím mladých absolventov štúdia špeciálnej pedagogiky zamestnať sa v špeciálnej škole a pre finančnú náročnosť externého štúdia učiteľov špeciálnych škôl bez potrebnej pedagogickej a odbornej spôsobilosti alebo len odbornej spôsobilosti

Odporúčania a podnety

Riaditeľom špeciálnych základných škôl

- motivovať učiteľov k ďalšiemu vzdelávaniu
- skvalitniť činnosť metodických orgánov
- prijímať do ŠZŠ len žiakov so zníženým intelektom na základe diagnózy a odporúčania poradenského zariadenia
- dôsledne postupovať pri riešení výchovných problémov a zanedbávaní povinnej školskej dochádzky

Zriadovateľom

- vytvoriť – podľa finančných možností – podmienky na modernizáciu priestorových a materiálno-technických podmienok škôl
- vytvárať miesta asistentov učiteľov v triedach so žiakmi s ťažkým a viacnásobným postihnutím